

Časopis s podobami za slovensko mladino.

Štev. 11.

V Ljubljani, 1. novembra 1895.

Leto XXV.

Na materinem grobu.

Naj tukaj molim, tukaj jočem
 Na grobu materinem sam.
 Kam pač sirota iti hočem
 Iskat tolažbe srčne — kam,
 Če tebe, zlata mamica,
 Pokriva črna jamica?

Iz sanj si zjutraj me vzbudila
 Tako na lahko in ljubo,
 Ročici moji si sklenila,
 Molila verno si z menó.
 Kadar si me napravila,
 Očeta sva pozdravila.

O kolikrat v skrbéh pozvala
 Po dnevi moje si imé,
 Kje bil sem? milo me vprašala,
 Gladila z roko mi lasé.
 S poljubom se dotaknila,
 Vsa vame se zamaknila.

Zvečer si zgodaj me odvela
 Na rahlo posteljico spat,
 Z meno molila, potem pela,
 In zibala me v sanek zlat.
 Še večkrat se približala,
 In čelo mi prekrizala.

Zdaj tukaj molim, tukaj jočem
 Na tvojem grobu, mati, sam.
 Tolažbo jedno v srcu vročem
 In prošnjo do Boga imam:
 Da se v nebesih snidiva,
 Na veke tam se vidiva.

Anton Medved.

Spomini.

(Po babičini pripovedi.)

rasen večer je. Tiha noč razgrinja svoje temno krilo in zavija naravo v mirno spanje — sladek počitek. Bleda luna se vozi v svojem zlatem vozu po sinjem oboku, spremljana od nebrojnih svetlih zvezdic, svojih hčeric, in mrklo gleda spečo naravo. Lahen vetrič veje in ziblje listje na drevju, da nekako skrivnostno šumi in šepeče, kakor bi govorilo o preteklih, davnih časih. Oj, kdo bi razumel to skrivnostno šepetanje?

Na oknu sloneč gledam nehoté blede spremljevalko noči in poslušam šumenje in šepetanje listja bližnjih kostanjev; a misli moje so doma, v rodni koči. V duši se mi vzbujajo sladki spomini, spomini zlate dôbe, brezskrbne krasne mladosti.

Moja draga, ljuba babica sedi menda zopet pri peči in pripoveduje pravljice mojim mlajšim bratcem in sestricam, katere je nekdam meni pripovedovala in katere sem jaz tako rad poslušal.

Sedela je navadno na klopi pri peči, kadar mi je pripovedovala to ali ono pravljico o ljutih Turkih, okamenelih svatih, brezbožnih roparjih, o tej ali oni zanimivi osebi. Jaz sem ji slonel v naročji in poslušal z največjo pazljivostjo, da bi mi ne ušla kar nobena beseda.

Toda, ko mi je pripovedovala kaj iz svoje preteklosti, je mnogokrat hipoma umolknila, in ko sem ji pogledal v veličastno obličje, svetile so se ji v očeh solze ter kapale na njeno velo lice.

Kolikorkratkoli sem jo vprašal, zakaj se joka, je rekla, gladeč mi lase: »Ah! ljubo dete, ko bi ti vedelo, kako mi je hudo za stricem in očetom, jokalo bi tudi ti. Vem sicer, da zaman zdihujem, da bi bila še tu, in pretakam grenke solze, ker predobro vem, da, kar smrt vzame, več ne povrne; vendar si ne morem kaj, da bi ne jokala. O, ko bi ti vedel, kako sta te ljubila oba. Kajpada, tega ti ne veš in ne moreš pomniti; saj že toliko let počivata v hladni, črni zemlji. Vendar moli vsak dan za nju, da bi jima Bog dal večni mir in pokoj, ter se ju večkrat spominjaj, ker sta te ljubila tako gorško!«

Znova so hitele iz njenih trudnih očij svetle solzice srčne žalosti in bolesti, znova je vzdihovala.

Jaz pa sem jo objel in božal njeno velo lice, govoril tolažilne besede, prosil, naj ne joka in žaluje, navdajajoč jo s sladko nado, da sta gotovo že oba v zlatih nebesih pri ljubem, dobrem Očetu.

In nehala je jokati, rekoč: »Bog dal, da je to res, in ljuba devica Marija!«

Nato mi je pripovedovala o ranjkem stricu in dedu.

»Glej! ljubimec moj«, je rekla, »pod to streho si se rodil. To je bila stričeva hiša; pa bila je drugačna, kakor je sedaj. Bila je stara in semtertje že zeló slaba; vendar je stric ni hotel popravljati, ker je bil že star.«

»Popravljajo naj drugi, mlajši, jaz sem že prestar!« je rekal, ako mu je kdo kaj opomnil.

Pri njem je živela tudi njegova sestra Marijana, ki je bila tudi že priletna. Stara že oba, nista mogla sama obdelovati posestva. Radi tega so bile moje hčerke skoro vedno pri njem, da so mu pomagale obdelovati polje.

Ivanko, tvojo mater, je imel najrajši, ker je bila varčna; radi tega ji je dal tudi hišo in jo omožil zelo pridnemu mladeniču, sedaj tvojemu očetu. Tvoj oče je staro hišo podrl in sezidal novo.

Stric in teta sta živela potem pri tvojih stariših in jima kaj pomagala pri delu ali popestovala deco; kajti dela sta bila vajena in brez njega nista mogla biti.

A teta je kmalu umrla, skoraj štiri leta predno si se rodil. Bil si namreč tretje dete.

Jaz sem bila namreč takrat še v oni hiši na barju, kjer sva živela z očetom, tvojim dedom, četudi revno, vendar mirno in zadovoljno.

Dasi sem imela še svoje otroke, ki so bili nedorasli, vendar te je skoro slednji dan prinesel stric k meni in navadno rekel: »Na, stara, tu imaš našega malega kričača! Pa le dobro pazi nanj, da se kaj ne pobije in joka!«

A včasih sem imela še polne roke dela in, ker sem videla in poznala njegovo vročo ljubezen do tebe, rekla sem mu: »Francè, daj, daj, popestuj ga še sam nekoliko, da opravim vsaj najpotrebnejše in najsilnejše!«

Dasiravno se mu je mudilo na delo, kakor je rekel, vendar se ni protivil popestovati te, ampak vzal te je zopet v naročje in šel s teboj pod hruško — žlahtnico — na vrt. Tam si je natlačil pipico tobaka, katera mu je skoro ves dan tičala med zobmi, in te je zibal na kolenih.

Ti si se smehljaj tako ljubko, jemal mu pipico iz ust in jo vtikal sedaj v svoja, sedaj v njegova usta. On pa se je smejal tvoji porednosti, gladil tvoje dolge kodre in se igral s teboj prav otroški.

Kmalu si se naveličal sedeti v njegovem naročju in stekel si od njega po vrtu. Tam si trgaj bele kresnice, rudeče petelinčke in druge cvetlice ter mu jih prinašal. Ko je bilo nabranih dovolj cvetk, sta začela viti venec. Oj, kako veselo si skakal tedaj okrog njega, vriskal in se smejal.

Stric, videč tvoje nedolžno veselje, tvoj nedolžni obrazček, smehljaj se je sam in ti okrasil kodrasto glavico s povitim vencem.

Takrat sem stopila na vrt, ker sem bila opravila svoje delo, in ti, zagledavši mene, pozabil si strica in tekel mi naproti, kažoč na venec. Stric se je sedaj ozrl proti nebu in videč, koliko časa je zamudil, dvignil se je in rekel: »Ti paglavček ti, kako je vendar kratkočasen!«

Poklical te je k sebi, vzal zopet v naročje, te dvignil visoko v zrak, poljubil in nato dal meni v naročje, opetovano naročujoč, naj te skrbno varujem, in odšel je, ozirajoč se še vedno na-te nazaj.

Ostajal si potem navadno pri meni ves dan. Jaz sem kaj šivala ali krpala, ti si tekal po vrtu in trgaj rožice, ali si sédel sredi vrta v travo in govoril sam s seboj, kakor je to pač otroška navada.

Ko sem pokrpala, poklicala sem te k sebi, vzela te v naročje in te učila peti razne pesmice o Mariji in Jezuščku.

Tako je minil dan, in ded se je vrnil z dela domov. Četudi je bil truden in upehan od težavnega dela in dnevnega napora, vendar se mu je razveselil obraz, ko je tebe zagledal.

Imel je sicer še svoje otroke, a rekla bi skoro, da je tebe bolj ljubil nego svoje.

Poklical te je k sebi, razprostrl roki, vzal te v naročje, poljubil, potem dvigal na kvišku, kar je bilo tebi posebno všeč, da si se ljubko smehljaj v tem veselju.

Večerja je bila med tem pripravljena in posedli smo za mizo. Ded je posadil tebe poleg sebe in se celó še pri večerji igral s teboj.

Zajel je namreč jedi in jo ponudil tebi. Ti si vesel odprl mala usta, kakor mladi vrabec, a on je žlico odmaknil in sam pojedel. Ker smo se tej šali vsi smejali, smejal si se tudi ti. Po večerji te je zopet poljubil in ponudil meni, rekoč: »Na, stara, nesi domov tega malega kodra!«

A ti nisi hotel vselej od njega, in večkrat te je moral sam nesti domov k materi.

Večkrat te je tudi sam prinesel k meni od matere, ki te ni utegnila varovati in si se plazil okoli hiše po prahu.

Bil si star skoro tri leta.

Stric je ležal na smrtni postelji. Jaz in tvoja mati sva mu stregli.

Ti in tvoj starejši bratec Ivanek sta bila v veži in se igrala. Ob tem sta pa vpila in kričala kakor dva mešetarja, ne meneč se za bolnega strica. Tvoja mati je hitela iz sobe vèn in vama jezno ukazala molčati; a ker nista bila še dovolj tiho, hotela je vaju tepsti in spoditi na vrt.

Toda stric ji s slabotnim glasom reče: »Ivanka, pusti fantička, pusti, naj se igrata; saj mi ne dene nič hudo, ker ju tako zelo ljubim. Reci jima rajše, naj prideta k meni, da ju še jedenkrat vidim, svoja ljubljena, predno zatisnem trudne oči. Veš, zdi se mi, da je nit mojega življenja pri kraju, da se skoro, skoro pretrga. Živel sem dovolj — užival ljubezen nežnih unučkov in bil srečen — zato tudi rad umrjem. Pusti ju, pusti, naj prideta k meni moja ljubljena!« Zatisnil je oči in mrzle srage so mu stopile na čelo.

Prišla sta.

Zopet je pogledal in uprl svoje motno oko v vaju. Na njegovo željo posadila sem vaju zraven njega.

Bratec Ivanek, ki je bil zelo boječ, ni hotel dolgo sedeti poleg njega, ampak ga je samo poljubil in silil nato k materi.

Ti pa si sedel in ga gledal tako milo, kakor še nikoli, vprašajoč ga, zakaj ne gre s teboj na vrt, kjer bodeta nabirala in trgala cvetlice ter jih povijala v venec; zakaj neki leži na postelji, dasiravno je še dan. Obljuboval si mu, da bodeš priden in ga vse ubogal, a nič ni pomagalo.

Stric ti je le s slabim glasom odgovoril, da ne more spolniti tvoje želje, ker je bolan.

A ti, ne umeč ga, si silil od njega in hitel na vrt, natrgal rož ter mu jih prinesel. Vendar ni mogel stric več viti venca s teboj, kakor si hotel. Žalosten si nato povesel kodrasto glavico in mu ponudil kruha. Stric tudi tega ni hotel.

Začudeno si pogledoval zdaj tega, zdaj onega ter dejal: »Na, stric so hudi.« Potem si silil k meni.

Pa stric ni bil hud. Z zadnjo močjo je dvignil roko ter ti pogladil lase in lice.

Vesel, da stric ni hud, si ga poljubil na čelo in se nedolžno, ljubko smehljajal.

Stric, videč tvoj ljubki smehljaj, nasmehne se tudi. Ob tem smehljaju te še jedenkrat z motnimi očmi pogleda, potem jih zaprè in ni jih odprl nikdar več.

Kmalu za njim je šel tudi ded.

Sedaj si imel samo še mene od vseh, ki so te najbolj ljubili in negovali, ker reči moram, da te mati ni nikoli posebno ljubila.

Radi tega si se mene oklenil z vso ljubeznijo otroškega srca. Ljubil si me bolj od lastne majke, bolj od dobrega očeta, kateri te seveda ni utegnil negovati, a ljubil te je in te ljubi še vedno zelo pristržno.

Imel si še nekaj bratcev in sestric, a ljubil me ni nobeden od vseh gorkejše nego ti; baš tako nisem ljubila tudi jaz nobenega bolj kakor tebe in te ljubim še sedaj, ko nisi več malo, nežno dete, ampak mladenič, še vedno tako gorško in pristržno kot nekdanj.

Ob tem mi je pogladila lase in zopet so močile svitle, a grenke solzice britke žalosti njena vela lica ter kapale na moj obraz. Milo sem gledal ubogo, trpečo babico in ob tem pogledu se je tudi meni užalostilo srce. Tudi meni je solzilo oko solze pomilovanja, da so se združile s solzami drage babice v potrditev in spomin najine nerazdružljive — sladke ljubezni. A pri vsem tem sem jo vendar - le tolažil. Bila je zopet vesela in vesel sem bil tudi jaz.

Njena in moja lica se sicer dan na dan starajo, a najina ljubezen živi in plameni, kot svetijo zvezde na nebu, z neugasljivim ognjem globoko v najinih srcih.

In ta spomin na predrago mi babico mi osladi marsikatero bridko urico življenja, saj me navdaja sladko čuvstvo, da me je vsaj jedno bitje na svetu najgorkejše ljubilo.

Bodi ti drag spomin, ljuba babica, in da se zopet snideva.

Vinko Lipan.

Povesti iz avstrijske zgodovine.

(Piše Al. Stroj.)

X.

Karol V.

Najiminitnejši vladar šestnajstega stoletja je bil Habsburžan Karol V. Vladal je v Avstriji, na Španjskem in v mnogih ameriškanih deželah, tako da nikoli ni solnce zašlo v njegovem kraljestvu; kadar je bila v Ameriki noč, sijalo je Avstrijcem solnce. Karol V. je bil hraber vojskovodja in umen državnik; bil je pa svojim podložnikom tudi posebno skrben oče, pravičen in dobrotljiv vladar. Več vzgledov njegove pravičnosti in dobrotljivosti nam je ohranila zgodovina.

Med kraljevimi plemiči, ki jih je imel Karol v svoji službi, bil je tudi šestnajstletni mladenič Ajala. Njegov oče se je udeležil nekega upora in je pri tem zgubil vse svoje imetje. Živel je v veliki revščini. Silno je bilo sinu hudo, ko je zvedel, kako se godi očetu. Rad bi mu bil pomagal, a ni mu bilo mogoče. Denarja ni imel, jedil pa, ki bi si jih bil rad pritrgal, ni mogel domov pošiljati. Slednjič ga ljubezen do očeta zapelje, da stori nekaj pregrešnega. Vsi plemiči so imeli v kraljevi konjušnici konje, ki pa niso bili njih lastnina. Mladenič Ajala skrivaj proda konja, in denar, ki ga zanj dobi, takoj pošlje svojemu očetu. Nadkonjar to kmalu zapazi in pové cesarju. Karol ukaže mladeniča strogo kaznovati, kakor so zahtevale tedanje postave. Ko je pa kazen prestal, poplačal je tudi blagi cesar njegovo hvaležnost in ljubezen do očeta. Imenoval je mladeniča za častnika pri svoji telesni straži, kjer je imel toliko zaslužka, da je lahko podpiral svojega ubogega očeta.

Ko je Karol V. bival na Nizozemskem, peljal se je nekdam od Antwerpna do Bruselja. Na poti so povozili konji ovco, ki se ni mogla ogniti. Pastir je šel k sodniku onega okraja in ga je prosil, naj mu preskrbi odškodnino. Sodnik je dogodek sporočil najvišji oblastniji, cesarskemu dvoru. Neki cesarski svetnik je takoj jako ojestro odgovoril sodniku in ga pokaral, kako si upa cesarja, ki mu je pol sveta podložnega, s tako malenkostjo nadlegovati. Sodnik se pa ni dal prestrašiti, ampak je odgovoril: »Modri cesar Karol V. me je izbral za sodnika, da razsojam po svoji vesti. Popolnoma se klanjam svojemu gospodu in cesarju, vendar odgovor svoje sodnijske službe bom dajal jedino le Bogu v nebesih.« — Cesar je vse to zvedel, ukazal je pastirju dati trikrat toliko denarja, kakor je bila ovca vredna, značajnega sodnika je pa poklical na svoj dvor in si ga je izbral za svojega svetovalca.

Modro je vladal Karol V. do l. 1556. To leto se je pa odpovedal cesarski časti. Zadnje dni svojega življenja je hotel preživeti v samoti, oddaljen od posvetnega hrupa, kjer je toliko lažje pobožno molil in se pripravljaj na smrt. Naselil se je v nekem španjskem samostanu. Brez dela in opravila tudi v visoki starosti nikdar ni bil. Ob ugodnem vremenu je obdeloval majhen vrtiček ali pa je časih jezdaril s svojim spremljevalcem po bližnjem gozdu; ob slabem vremenu pa je s pomočjo izurjenega strojeslovca Turrianija iz-

deloval priprave, ki so bile koristne samostanu, ali pa tudi razne ure. V svojih sedmerih sobah je imel nad 100 ur. Večkrat si je prizadeval naravnati vsaj dve uri, da bi prav jednako šli in kazali. Toda ni se mu posrečilo. Zato je nekdam bridko potožil: »Kako sem se motil! Ves čas svojega vladanja sem se trudil, da bi se milijoni mojih podložnikov ravnali po mojih željah, in sedaj niti dveh ur ne morem tako uravnati!«

Samote cesar odslej ni nikdar zapustil. Pred smrtjo bi bil rad videl svoj pogreb. V samostanski cerkvi je dal postaviti rakev, pregrnjeno s črnim suknom; menihi so opravljali pogrebne molitve. Zelo ginjen se je udeleževal cesar tudi sam pomenljivih obredov. Blagi vladar je umrl l. 1558. Spoštovali so ga sovražniki in prijatelji.

Legenda o liščku.

Bil zgodovine večno važni dan je:
Učitelj blagi, visočin Gospod
Izpolnjeval prerokov sladke sanje,
Adamov v krvi je opiral rod.

Prizor grozán! Priroda vsa žaluje,
Nevidna moč pretresa vso zemljó,
Nad njo obupno, čuj! vihar vzdihuje,
Zaprlo solnce je tožeč okó.

I liščku tožna dušica trepeče;
Cvrči, svari — a klic je ta zaman.
Na križ druhalí goste zró besneče
Kot skala trd počesto je zemljan.

Nevtrudno obletuje ptič razpelo,
Pihlja Gospodu hlad v množino ran —
Krví, glej! pade kaplja mu na čelo,
Na prsi — rujna kot pomladen dan.

Odtlej je liščku čepica rudeča,
Prsljik kot zarja robí trak srebrn,
In gombic vrsta solnčno se žareča,
A prej kot noč je liščkov rod bil črn.

Fr. Klemenčič.

Iz naše vasice.

(Piše Janko Barlé.)

XXVII.

Vas je vas, mesto je mesto. Drugače je v mestu, drugače v vasi. Ni treba, da vas vodim v velika mesta, tudi v manjih je marsikaj drugače, kakor pa v naši vasici. Velike hiše po vrsti jedno do druge, bolj čedne ulice, množico ljudij, pisane obleke — vse to najdeš v mestu, a v vasi bi tega zaman iskal. In pa prodajalnice, hencajte, to je kaj videti! Človek bi se postavil kakor prikovan tja pred ono velikansko okno in gledal raznovrstne predmete, katere je ondi tako mikavno porazvrstila spretna roka trgovčeva. Kar ti le srce poželi, najdeš ondi. Hočeš obleke, evo ti najraznovrstnejšega blaga, napravljenih velikih in malih oblačil in pokrival; hočeš

igrač, evo ti jih polna prodajalnica takih, da jih niti v sanjah ne bi mogel lepših videti; hočeš knjig, evo jih zloženih v drugi prodajalnici toliko, da bi iz njih lahko zložil malo hišico; hočeš slaščice, evo jih pripravljenih na lepih krožnikih, da bi jih mogel lahko odnesti na cesarsko mizo. Drugje motijo ti oči zopet drugi predmeti, saj se skoraj v vsaki prodajalnici prodaja kaj drugega. Kdo bi vse to naštel in pregledal?

Tako je v mestu, v naši vasici pa ni bilo tako. Prodajalnica je bila jedna jedina, katera je oskrbovala vso vas in okolico. Bila je to mala hišica, ne daleč od šole. V sredi je bila kuhinja, na jedno stran je bilo stanovanje trgovca Hitreca, na drugo pa prodajalnica z jednim oknom in vratmi. Na vratih je bila pribita ploča, a na nji je bil naslikan Turek, prav tako, kot poje pesem:

»Turek ima r'deče hlače,
Dolge, dolge pa muštače.«

Gledal je pa že tako grdo, da nas ga je bilo kar strah pogledati, posebno ko so nam naša stara mati povedali marsikako o grozovitih Turkih. Okrog njega je bilo naslikano nekoliko omotkov duhana, a tudi v zobeh je imel debelo smodko in pihal goste dime od sebe, jasen dokaz, da se je pri trgovcu Hitrecu prodajal tudi duhan. Na vratih je bilo obešenih nekoliko verig, vrvic in bičalnikov, napisa pa ni bilo gori nad vratmi, in čemu tudi. Za trgovca Hitreca je vedelo vsako dete v celi župniji, a drugega trgovca tudi ni bilo. Bolj zanimivo je bilo pa prodajalnično okno. Kolikokrat smo je občudovali mi otročaji, saj lepšega do takrat niti videli nismo. Tu so bili postavljeni in razobešeni najglavnejši predmeti, katere je premogla Hitrečeva trgovina. Bilo je tu mila, žveplenk, pisalnega orodja, rudečih pipecev, brusov, raznih rutic, ali kdo bi vse naštel! Prodajalnica ni bila velika. Ob steni je bila omara s predalčki, spredaj prodajalna miza, drugod nekoliko polic; na drogu, kateri je bil od jedne stene do druge, visele so svetilnice, a drugod je bila tudi razpostavljena in razobešena razna ropotija, tako da ni trebalo deset ljudij, pa je bil že drenj in gnječa v Hitrečevi prodajalnici. Saj se je pa zato tudi dobilo pri Hitrecu vse, kar je moglo poželeti otročje srce in potrebovati kmetiška hiša.

Tisto ne, seganjati nas ni bilo treba, kadar so doma potrebovali kakovo stvar iz Hitrečeve prodajalnice. Nismo bili tako urni, kadar je materi v kuhinji zmanjkalo drv. Saj smo pri Hitrecu vedno kaj novega videli. Hej, pa tudi dober mož je bil Hitrec in imel je vedno kaj pripravljenega za nas otročaje. Sedaj podobico, drugič pisan trakec; danes košček sladkorja, jutri kakovo drugo malenkost.

»Le dobri bodite, otročiči, dobri«, je govoril. »Kaj pa doma, so zdravi? Le povejte materi, da imam zopet obilo novih rečij, naj pridejo pogledat.«

Ze precěj let je nosil Hitrec na svojem hrbtu. V svojih mladih letih je hodil po Nemškem s krošnjo na hrbtu in prodajal razne malenkosti. Zaslužil si je ondi pač nekoliko denarja, vendar potovanje ga je tudi nekaj stalo, a bil je daleč od domače dežele. Mislil si je, ej saj kupujejo ljudje tudi v

domačem kraju, potrebujejo to in ono, in odločil se je, da se poslovi od Nemcev. Od sedaj je hodil s krošnjo po domačem kraju in kmalo je bil znana oseba na blizu in daleč. Ljudje so ga povsod lepo sprejemali in radi od njega kupovali, ker ni predrago cenil, a bil je tudi vedno veselega obraza in pa zgovornega jezika.

Leta so se množila, mošnjiček se je debelil, a Hitrec je opustil kroš-narijo, napravil si je hišico in odprl prodajalnico. Oženil se je tudi, prikupil par njivic, a v hlev dejal kravico. Ljudje so radi hodili v njegovo prodajalnico, in govorilo se je povsod, da mu dobro gre. In tako je tudi bilo, saj je umel z ljudmi občevati, ni precenjal robe in dajal je dobro mero, a dobra mera in vaga še celó v nebesa pomaga.

Večkrat smo iztaknili kakov novčič. Prišla je teta ali stric, pa je vedno kaj ostalo v roki. Ala k trgovcu Hitrecu po sladkor, ali po kakovo drugo stvarco, katera nam je motila oči.

»Ne bode nič«, dejal je trgovec Hitrec, »sladkorja ne dobite. Tu le je pač za vsakega košček, več pa ne, pokvarili bi si zobe in razvadili želodec. Saj pravim, kadar imajo otroci denar, takrat trgovci dobro trgujejo. Kupite si raje pisanko, ali kaj drugega, kar potrebujete v šoli, to vam bode koristilo in stariši vas bodo veseli.«

Tako nas je učil trgovec Hitrec in prav je imel, danes to že bolje spoznam, kakor sem takrat. Bog je tudi njemu dal otročiče in tudi nje je tako učil. Strog je bil z njimi, pa so tudi oni bili najbolji v šolah.

Odšel sem po svetu, trgovec Hitrec je pa ostal v naši vasi. Ko sem čez več časa prišel zopet domov, nisem se mogel načuditi lepi novi hiši, katera se je vzdigala ondi, kjer je stala preje hišica trgovca Hitreca. Na jedni strani je visela dolga črna ploča, kjer je bilo napisano s pozlačenimi črkami: »Prodajalnica«. Ogleдал sem si prostorno prodajalnico, katero je vodil najstarejši Hitrečev sin in bil sem povsem zadovoljen. Videl sem, da naša vasica od dné do dné napreduje, ker premore takovo prodajalnico. Kaj bode še le čez par sto let! Morda še kdaj postane mesto!?

Stari Hitrec sedeva pogostoma pred prodajalnico in puha svojo pipico. Stari Turek na nekdanjih vratih je zginil, ej, saj ga je tudi že vreme precej oglodalo in oslabilo žive boje njegove obleke. Nič za to, saj vsaki vé, da pri Hitrečevih, kjer prodajajo toliko raznih stvari, tudi duhana ne bodo pogrešali! Nù, pa če kdo ne bode vedel za to, lahko popraša starega Hitreca, kateri rad pripoveduje, a marsikaj tudi zna. Marsikaj je videl in skusil, pošteno si je zaslužil svoj denar, živel je zmerno, odgojil dobro svoje otroke, pa zato sedaj lahko zadovoljno uživa jesen svojega življenja. Bog ga poživi še dolgo!

Lev.

(Spisal Stanko pl. Orlovič.)

Nekako prirojena je človeku lastnost, da po sebi meri razne pojave v naravi. Tako je odločil vsem živečim in mrtvim bitjem najvišjega poglavarja, kakor ga ima sam v javnem življenju. Demant je kralj rudninam, hrast prvak med drevesi, roža kraljica cvetlic, orel vladar pticam, a izmed živalij je postavil leva na kraljevski prestol. O tem pravičnem ravnanju se prepričamo, ako le kratek čas opazujemo leva. Kako ponosno in veličastno premika mogočne šape, kako maloskrbno in zapovedljivo obrača oči krog sebe! Težko se nagledamo lepe grive, katera mu robi štirivoglato glavo s topim gobcem, ter odeva kratki, a čvrsti vrat in oprsje. Ostalo telo mu pokriva kratka in gladka rudečkastožolta alibledorujava dlaka. Nekatere dlake, posebno v grivi, so črnikaste ali celó popolnoma črne. Drobne oči imajo okroglo zrenico, v čemur se razlikuje od drugih mačk, katere imajo jajčasto zrklo (zrelo). Pri samcu so ušesa majhna in okrogla, a pri negrivati samici ostasta, kakor pri mački. Obema se svetijo v temi oči in oba imata pod nosom brke. Lev doseže dolžine z repom vred 2 24 m, a rep sam meri do 96 cm. Konec repa se razširi v dlakav čop, v katerem je skrita rožena ost. Pravijo, da pobije lev lahko človeka z repom samim. Prednji del telesa je posebno tršat, krepak in širok, a zadnji tako slok in izleknjen, da bi ga črez ledja z rokama objel.

Lev živi najrajši sam zase in si odloči za lov poseben okraj. Tu ostane, dokler ne pokolje vse divjadi. Le kadar je največja sila, združi se več levov. Za ležišče si odbere plitko jamo na bregu tekoče vode sredi neprodornega, gostega in nedostopnega grmovja, kaj rad tudi v bližini človeških selišč. Tu prespi dan in stoprav proti mraku se dvigne leno iz gnezda. Z repom si tolče po hrbtu

Speči lev.

in stresa grivo. S tem naznanja glad, ki se ga loti navadno vsakih dvanajst ur. Ako je že po dnevi z bližnjega griča zapazil v obližju kako zver, napoti se zdaj tja, drugače pa gre k vodi in sicer vedno proti vetru, da ga živali ne podišé in pridejo brez skrbi do vode. Svoj prihod naznanja lev s pretresujočim rjoventjem, katero primerjajo Arapi gromu, nazivajoč je »raad« (grom). Ako lev ne pripleni ničesar ob reki, odpravi se dalje k človeškim naselbinam, kjer preskoči nad 3m visok plot in se vrne po isti poti brez težave z dveletnim živinčetom, katero nese včasih po tri ure daleč, saj mu ne pripisujejo zaman moči 40 mōž. Naskoči kakor naša domača mačka. Najprej zdrobi živali vrat in se vpré vanjo s prvima nogama, silovito maha z repom. Na pol mrtva žival se zvija, krči in trepeta, a on zdaj in zdaj iztegne jezik in si oblizne gobec. Z ognjenimi očmi opazuje drgetajočo žival pod seboj ter včasih zarenči kakor pijan od zmage. Za nekaj časa jo izpusti, nato pa hlastno zadavi. Ako se mu naskok v prvo ne posreči, ne naskoči drugič. Nikoli ne zakolje več, kakor mu je treba. Navadno mu plena še ostane, ter se z ostanki gostijo in mastijo še druge zveri. Mirnost obnašanja, visoka postava in oster pogled človekov ga odvrne od napada. A kadar je lačen in si mora kobilic loviti, tedaj mu ne uteče človek tudi na najhitrejšem konju. Opomnje je vredno, da se otrók ne loti.

Rjoveči lev. †

Naša slika kaže leva z družino. Levica izkoti navadno dva ali tri mlade, ki se od drugih mačic razznajo v tem, da imajo takoj odprte oči. Lev izvrstno skrbi za svojece. Ko prinese domov plen, ne dotakne se ga, dokler niso siti drugi. Mladiči so sive barve, po hrbtu in nožicah črno progasti. Ko izpolnijo prvo leto, so veliki kakor čvrst pes, s šestim ali osmim letom so godni. Leve, ki jih kažejo po kletkah, ujamejo iz večine žive v prvi mladosti, ko ni starih doma. Gnezdo starega leva obkoli najmanj 30 lovcev, ki vsi na jedenkrat izprožijo puške. V davnih časih, ko so v rimskih

glediščih gladijatorji nastopali v boju z divjimi živalimi, izkopali so levo jamo na potu, koder se je vračal in jo pokrili s protjem. Lovili so še drugače. Spečega leva so zavili naglo v močno plahto in tako omamljenega zaprli v železno kletko. Stari povestničarji pišejo, da je Pompej za jedno bojno igro porabil 600 levov, a Cezar 400. To je bilo lahko, kajti tedaj je bil lev razširjen po vsi Afriki, južnozahodni Aziji, po Grškem in Makedoniji. A dandanes ga nahajamo le še v afriških pokrajinah Tunis, Fessan; v teh redno, a v sosednih deželah le včasih.

Naša šola.

(Mladostni spomini; spisal D o b r á v e c.)

V.

Mnogo lepih dni smo doživeli v naši šoli. Za danes omenim samo godu našega presvetlega cesarja. A bilo je tudi drugih slovesnih dni, katerih ne zabim nikoli.

Bilo je jasno, nekoliko hladno jutro dné 4. oktobra. Z vseh strani smo se zbirali v šolsko poslopje. Veliki zvon je slovesno vabil k sveti maši, zakaj veseli dan godu našega prevzvišenega vladarja smo v naši vasi vsako leto praznovali s pristrčno radostjo. Po potih so se zbirali otroci v večje in manjše gruče ter si pripovedovali, kje so že oklatili orehe in kje mislijo to delo šele začeti. Mislim, da je vsem znano, da na deželi o takih priložnostih, ko udriha preklja po orehovitih vejah in se oluščeni orehi veselo trkljajo po tleh, ni treba otrok prav nič klicati skupaj. To je imenitno opravilo, katero smo še vsako jesen vršili s skupnim sodelovanjem. Čim več se nas je zbralo, toliko večje je bilo veselje. Seveda je zabava prikripela na vrhunec šele na zadnje, ko je rekla hišna gospodinja: »Nate, otroci, to - le si pa razdelite, da boste imeli kaj tretji na sveti večer!« V takih slučajih smo vsi znali prav dobro, da, celo izvrstno — deliti, dasi nam stvar v šoli ni šla rada gladko. Često se je zgodilo, da bi se skoro sprli za jeden oreh, ker ga nismo mogli vsi dobiti.

Kolikokrat se pravdajo še odrasli ljudje radi stvarij, ki niso mnogo več vredne kot jeden oreh — morda še piškav oreh!

Tisto jutro je počivala preklja in orehi so morali počakati do popoldne.

Cerkovnikov Tonček in Žigonov Francè sta imela danes prav živahen pogovor tam za ograjo šolskega vrta, pa o klatenju orehov nista govorila. Stvar se je sukala o drugem, nič manj važnem predmetu.

Naša šola je imela namreč lepo, novo zastavo, in naš ponos je bilo to, da smo stopali z njo v cerkev in šolo ali pa kam drugam v sprevodu; kolika slast je morala biti šele onemu, ki jo je nosil. Pomislite samo: slovenska trobojnica preko prsi, pa zastavo v rokah! Stavim, da bi Cerkovnikov Tonček v tem dostojanstvu ne menjal niti s samim Radeckijem, ki je premagal sovražne Lahe.

Da, in prav zastava je bila vzrok, da sta se prepirala Tonček in Žigonov Francè. »Jaz jo bom nesel«, je silil Tonček, »ker sem jo tudi zadnjič ob začetku leta.«

»Oni dan si jo ti, danes jo bom jaz. Mari imaš ti zastavo v najemu?« mu je ugovarjal Francè.

»Kaj v najemu?! Saj ti nisi domačin, pa se siliš v to. Mi jo moramo nositi!«

»Morda nisi bil tistikrat v šoli, ko so nam pravili gospod učitelj, da moramo biti vsi, kar nas je v avstro-ogrski državi, kakor bratje med seboj. Zakaj da nisem jaz domačin? Ali ne govorim slovenski kot vi, ali je drugi Bog vaš Oče in druga država skrbi za me kot za vas?«

»Vi niste vredni, da skrbi za vas!«

»Vi pa tudi ne, ker hočete biti sami za se kot skala v morju.«

»S tabo bi ne hotel biti nikjer.« — »Jaz pa s tabo ne,« mu je zabelil Francè, pa še nista nehala. Toda vsega prepira nečem ponavljati, ker sem ga že zabil, kakor sta ona dva menda v besedovanju tudi pozabila, da bo čas v šolo, zakaj dolga vrsta nas je že ponosno stopala za zastavo proti cerkvi, zastavo pa je nosil — Ivaničev Janko. Tedaj sta šele pritekla izza ograje in se, skrivaje se gospodu Brnetu za hrbet, pridružila v našo vrsto. Gospod učitelj se je delal, kakor da jih ne vidi.

Služba božja je minila, navdušeno smo zapeli v cerkvi cesarsko pesem in zmolili nekaj očenašev za očetovskega našega vladarja, potem smo se vrnili v šolo. Ko smo se porazvrstili na svoja mesta, nam je govoril gospod učitelj nekaj vzpodbujevalnih besedij v slavo naše Avstrije in prevzvišene habsburške rodovine. Škoda, da vam ne morem povedati vsega in pa tako lepo, kakor gospod Brne. On je znal to vse bolje.

Mlade glavice so pozabljive, in odtlej je tudi že mnogo vode poteklo. Stopil je namreč poleg pogrjnene mize, mi smo pa zadrževali sapo, da bi nam ne ušla nobena besedica. Mož je začel počasi in slovesno:

»Vsi poznate, ljubi moji učenci, svojo očetnjavo, svojo širno domovino, mogočno Avstrijo. Kdo ne spoštuje, ceni, ljubi te mogočne države, ki je naš dom in dom štiridesetim milijonom ljudij? Kdo bi je ne ljubil kot svojo drugo mater na svetu? Močna in slavna stoji kakor je stala že stoletja; v nji je naš ponos, v nji naša slava, v nji in za njo naša kri in življenje. — Ti, ponosni Dunaj, naše Avstrije srce, prijazni Gradec tam ob zeleni Muri; — bela Ljubljana, naše zavetje, in bogati Trst, ki zmivaš v srebropenih valovih morja vzožje naši mogočni zaščitnici; — solnčna Gorica, »v deželi rajskomili«, ovenčana s krasnim, snežnobelim vencem sinjih gorâ, slovenskih Alp — tja preko tihe Idrije s podzemeljskimi zakladi vse do tja, »kjer Kranj na trdi skali sedež svoj nam kaže zali; kjer Postojina v spodnji svet, svoja čuda vabi zret«; — dolensko Novo mesto, domači naš kraj, vi vsi ste bratje in sestre še mogočnejšim sosedom v naši širni, lepi in slavni domovini. — Kraljevi Zagreb, naš starina, primorska Reka in dalmatinskih mest ljubko-pestri niz — od Zadra do Knina in slovitega Dubrovnika —, ravna Slavonija z rodovitnim poljem, to vse je cesarska dedovina — mila naša domovina! — In v alpskem krogu

starodavni Gorotan, hribovita Tirolska s starinskim Inomostom, kjer bje Tirolcem zvesto srce; častiti Solnograd, Avstrijin Rim, prastari Wels in železni Steyer, vsi ti so nam prijazni znanci v družbi zanesljivih varuhov naše ljube Avstrije. — Kaj šele stocerkvata Praga, živahno Brno in sudetskih gôr bogastvo, obrtna Šlezija in solnata Galicija z vitežkimi Poljaki in zvestimi Rusini: slavnoznani Krakov in veliki Lvov in sto drugih mest vse tja doli v gozdnato Bukovino, vsi ti so hrabri čuvaji naše mogočne matere s cesarsko krono in dvoglavim orlom, pod čegar okriljem ima vsakdo dovolj prostora, ako ga le želi. — V kraljevskem blesku Budimpešta in nebroj madjarskih mest, povsod so naši prijatelji, povsod imenujejo našega ljubljenege vladarja svojega visokega očeta in zavetnika, ki ima v mogočnih rokah usodo Avstrije.

Komu neki srce ne vzkipi veselja, ko pomisli, kako velika, kako različna in obširna smo družina, pa vsi smo kakor otroci jedne matere. Vsi se zatekamo pod okrilje dvoglavega orla v britkostih, vsi iščemo pri Avstriji pomoči v sili, vsi jo nazivljamo svojo mater.

In ko zapretí nevarnost, se vsakdo dvigne branit svojo zaščitnico, če treba celó z lastnim življenjem. Kaj bi bili mi in toliko različnih narodov brez Avstrije in njenega vitežkega vladarja? Kdo bi nas branil v sili?

O kolikih slavnih zgodbah habsburškega rodú nam priča zgodovina, in vendar so vsi ti dogodki v tesni zvezi z jednim ali drugim delom naše države. — Vi, dečki, ki bodele kdaj junaki in neustrašeni vojaki, sedaj poznate svojo ljubljeno očetnjavo, slavno Avstrijo. V mnogobrojni družbi štiridesetih milijonov ljudij smo tudi mi Slovenci, in v takšni družbi, kdo bi se ne radoval, kdo bi se ne veselil nje sreče in napredka? — Ali ko pride čas, vi mladi junaki, ko pride čas, da preplavijo našo domovino sovražne trume, ali naj si tedaj Avstrija poleg tolikega nebroya svojih branilcev zakrije lice pred sovražnikom? O ne! Jedno domovino imamo, to ljubimo, vémo, zakaj jo ljubimo, in ko treba za njo prelivati kri, niso bili Slovenci še nikoli zadnji. Za Avstrijo so se radi vojskovali že naši predniki — stari Slovani — mogoče, da bode moral tudi kdo izmed nas prelití kri za njo. Jedno domovino nam je dal Bog, njegova volja je tudi, da jo branimo. Mogoče je, da pride čas, ko bode Avstrija terjala od nas povrnitev dobrot, katere smo uživali mi in naši očetje v minulih časih; — mogoče je, da bo terjala mati Avstrija od nas brambe, kri in življenje. Upam, ljubi moji učenci, da ga ne bo ondaj med vami moža, junaka, ki bi rekel: ne, Avstriji ne pomagam. To bi bil izdajalec, nevreden spomina svojih slavnih dedov, ki so se borili s krutimi Turki za svoj dom, za obstanek Avstrije. Moji mladi junaki, tedaj poljubite sveto zemljo, ki je napojena s krvjo naših prednikov, napojena ž njihovim potom in naših mater solzami — —

Danes, v dan godú našega preljubega očeta, našega vzvišenega vladarja, Njega veličastva cesarja Frančiška Jožefa I., mi obljubite, da se nikdar ne izneverite zvestobi in obljubam svojih očetov in njih prednikov, ki so se z ljubeznijo oklenili slavne Avstrije in nje presvetle cesarske rodovine! Upam, da ga ni strašljivca med nami. Mi vsi pojdemo radi v boj za svojo očetnjavo,

vsi za Avstrijo, našo skupno, veliko mater. Vsi, vsi v boj, ko nas pozove cesar, vsi, kaj ne da vsi?»

Kakor iz jednega grla smo vsi ponavljali, nekateri so tudi kričali svetega navdušenja za gospodom Brnetom, najhuje pa Cerkovnikov Tonček in Žigonov Francè: »Vsi, vsi, vsi za Avstrijo, vsi za cesarja, vsi, vsi . . .«

Krika in vika je bilo brez konca in kraja. Gospod učitelj se je obrnil od nas in obrisal solzo, ki mu je zaigrala v očeh . . .

Potem je dal znamenje z roko, in kakor bi odrezal, je bil zopet mir. Gospodu Brnetu se zjasni lice, lahen nasmeh mu zasije na obrazu.

»Cerkovnikov Anton in Žigonov Francè! Ali pojdetata tudi vidva z nami? To je lepo, vidita. In vendar sta si davi zatrjevala drug drugemu, da ne pojdetata skupno nikamor. Dobro sem vaju slišal, ko sem bil na vrtu, pa me nista videla. Veseli me, tako je prav! Sezita si v roke!«

Veselo sta slušala povelje našega ljubega učitelja, in navdušeno smo potem zapeli cesarsko pesem ter se mirno razšli domov.

Tisto popoldne sta Tonček in Francè pobirala orehe pri Rogljevih in jih devala oba v jeden klobuk; nam se je pa vsem dobro zdelo, da sta se tako brž sprijaznila.

Da, da, mnogo lepih dni smo doživeli v naši šoli. Rad se jih še spominjam in rad jih privoščim tudi vam, moji mladi bralci. To so zlate ure nedolžne mladosti.

Tolažba.

Prijatelj moj, ki vzdíšeš v tugi,
Ohrani svojo bol za sé!
Ne daj, da vidijo jo drugi,
Pred zlobnim svetom skrij solzé!

Svet naših rev umeti noče,
Po zlátu, srebru hrepeni,
Solzám se našim le krohoče,
Za vžitkom, radostjo hiti.

Zató, zató solzé zatiraj,
Naj joka, poka ti srcé,
Zaupno k Bogu se oziraj,
On lajšal tvoje bo gorjé!

Janko Leban.

Slovo.

Kadár otožni pride čas jeseni,
Umira po naravi bujno cvetje;
Kar pomlad nam rodila, kar poletje,
Uklanja kôsi smrtni se jekleni.

Nakrát veselja jesen nas opleni:
Potihne po goščavah jarno petje,
Na jug za ptičem ptič odletel spet je,
Na jug, kjer sever ne vrši sneženi.

Globoka tuga vselej me obhaja,
Ko od vasi poslavljam se domače,
Kadar v tujino moj korak odhaja.

Okó v bolesti ob slovesu plače,
Srce nevzdržno me ostati sili
V tihoti ljubeznivi, v vasi mili.

Angelar Zdénčan.

LISTJE IN CVETJE.

Rešitev rebusa v 10. številki:

**Ako je Bog z nami,
Kdo more biti proti nam?**

Prav so rešili: Milica, Justina in Mimica Kaligar, učence pri sv. Križu pri Kostanjevici; Lenka Nidorfer v Vrbi; J. Göderer, dijak v Ljubljani; Tonček Šlamberger, učence v Ljutomeru; Anica Gantar, uč-nka na Čatežu ob Savi; Fr. Lavtižar, učitelj v Kamnigori; Mar. Bračko, učiteljica, Toma Pušenjak, nadučitelj, Amal. in Ferdo Pušenjak, učena v Cvenu pri Ljutomeru; Izidor, Ivko in Venca Kosi, učenci pri sv. Lenartu nad Vel. Nedeljo; Franc Gruden, trgovec v Spod. Retji pri Laščah.

Odgonetka uganke v 10. številki:

Sokol.

Kdo vé:

17. Zakaj je v jeseni in po zimi tolikrat megla?

18. Kako je razumeti Gospodov izrek: „Lažje je kameli iti skozi šivankino uho, kakor bogatino priti v božje kraljestvo“?

Odgovor na vprašanji v zadnjem listu:

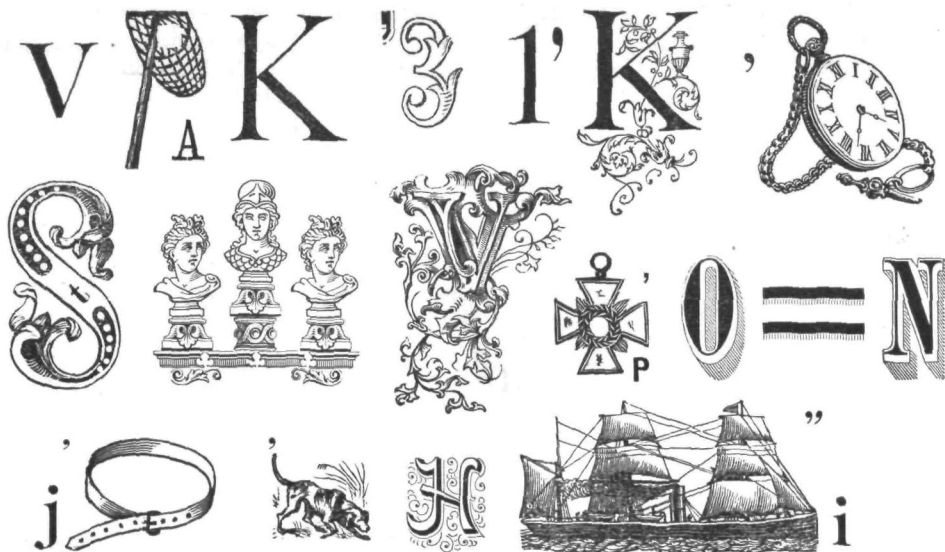
15. Mnoge ptice imajo ime selivke, ker se v jeseni preselijo v južne kraje, in sicer zato,

ker se večinoma živé ob nižjih živalicah, katerih bi pri nas ne mogle dobiti po zimi; rešijo se tako pogina. Poleg tega pa izpolnjujejo tudi to preimenitno nalogo v naravi, da pokončavajo tako živad, ki se v južnih krajih ravno takrat prikazuje v preobilnem številu, ko pri nas otpne v zimskem mrazu. — Nekateri izmed teh ptičev se v jeseni selijo poprej, vspomladi pa prihajajo pozneje zato, ker se hranijo ob takih žužkih, ki na jesen poprej poginejo, na spomlad pa se pozneje prikazujejo; n. pr. nekatere lastovke, ki lovijo žužke le v višjem zraku.

16. Ptiči so zato dobri vremenski preroki, ker je njihovo telo vse drugače vravnano, kakor pri drugih živalih; dihala so bolj razvita, kosti so otle in z zrakom napolnjene itd. Ptičje telo je nekakšen pnevmatični aparat, na katerega vpliva sleherna sprememba zraka jednako kakor na barometer. To pa ptice takoj čutijo in raznovrstno naznanjajo; nekatere naznanjajo prihod dežja s posebnim klicanjem; pomorski ptiči z nenavadnim vedenjem napovedujejo vihar; če so kure ob dežju vesele in se veliko glasijo, rado se v kratkem razvedri in ujasni; še potres, pravijo, da ptice naznanjajo z nenavadno nemirnostjo in plašnostjo.

Rebus.

(Priobčil F. Stegnar.)

(Rešitev in imena rešilcev v prihodnjem listu.)

„Vrtec“ izhaja 1. dne vsacega meseca in stoji s prilogo vred za vse leto 2 glid, 60 kr., za pol leta 1 glid, 30 kr. Upravništvo „Vrtčevo“, sv. Petra cesta št. 6. — Uredništvo sv. Petra cesta št. 76, v Ljubljani.